

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто проблему підвищення ефективності інвестиційної діяльності. Проаналізовано показники і методи визначення ефективності інвестицій та факторів, що впливають на її рівень. Запропоновано основні напрями підвищення інвестиційного процесу та основні питання, які необхідно вирішити на державному рівні.

Ключові слова: *інвестиційна діяльність, ефективність інвестицій, інвестиційний процес, державне регулювання.*

Необхідність перебудови усього господарського механізму в Україні диктується сучасними умовами господарювання. Україна має потужну промислову базу, вигідне географічне положення, багаті природні ресурси, але вони використовуються неефективно, нерационально. Тому Україні як державі потрібен такий господарський механізм, який ґрунтувався би на новітніх наукових досягненнях. В основі цього механізму має бути інвестиційний процес, без якого неможливе вирішення проблем соціально-економічного розвитку України та її регіонів. Це визначає необхідність пошуку шляхів підвищення ефективності інвестиційного процесу з використанням наукових та практичних досягнень у галузі організації, науки і техніки.

Проблемі ефективності інвестиційного процесу присвячена велика кількість наукових праць, оскільки саме вона визначає доцільність інвестування. Значний внесок у дослідження цієї проблеми внесли відомі вітчизняні спеціалісти: С. Аптекарь, Т. Бень, П. Беленький, І.А. Бланк, Л. Борщ, О. Бутнік-Сіверський, В. Геєць, Б. Губський, С. Гуткевич, М. Денисенко, А. Задоя, Т. Мостенська, А. Музиченко, А. Пересада, Ю. Петруня, М. Туган-Барановський, А. Федоренко, Д. Черваньов, А. Череп, М. Чумаченко, А. Чухно, О. Ястремська та іноземні – В. Бернс, Г. Бірман, В. Балабанов, Л. Гітман, Дж. Кейнс, В. Ковальов, І. Ліпсіц, Г. Марковіц, П. Массе, М. Міллер, Ф. Модільяні, М. Фрідман, С. Шмідт та ін.

У наукових працях, присвячених проблемі ефективності інвестиційного процесу, висвітлені різні аспекти регулювання інвестиційної діяльності на рівні підприємств та на макроекономічному рівні, але залишається поза увагою вивчення проблеми ефективності інвестиційного процесу на регіональному рівні.

Саме недостатність теоретико-методичного обґрунтування, розробки практичних рекомендацій щодо визначення ефективності інвестиційного процесу в регіонах, впливу на неї регіональних факторів та шляхів її підвищення визначили вибір цілі та завдань цієї статті.

Ідея будь-якого вкладення капіталу має бути обґрунтована розрахунками ефективності. Поняття «ефективність» займає важливе місце в економічній теорії і практичній діяльності. Регіональна ефективність виступає у формі ефективності відтворення та ефективності господарської діяльності суб'єктів підприємництва, що безпосередньо пов'язано з інвестуванням, а саме з вкладанням капіталу. Тому питання ефективності інвестування та визначення шляхів її підвищення є особливо актуальним.

Підвищення ефективності інвестиційного процесу в регіонах є одним з основних завдань як органів державного управління, так і місцевих органів самоврядування. Але ж вибір реальних шляхів з певної їх кількості є досить складним процесом, який потребує наукового обґрунтування та прийняття зважених рішень, що ґрунтуються на економічних розрахунках.

Для визначення ефективності інвестицій в регіонах зараз використовується економічна оцінка, яка застосовується також для групи підприємств, галузі та народного господарства в цілому. Сучасного інвестора цікавить перш за все фінансова доцільність інвестиційної програми, і він має бути впевненим, що прийняті у ній рішення є найкращими з усіх варіантів, оскільки забезпечать зростання прибутку. При цьому інтереси приватних інвесторів збігаються з інтересами держави, тому що вона збільшує свій бюджет за рахунок податків на доходи.

Чинна в Україні та інших країнах СНД «Методика визначення ефективності капітальних вкладень» (1988 р.) не може використовуватися, оскільки ґрунтується на принципі приведених витрат і містить нормативні коефіцієнти економічної ефективності, що мають усереднений характер і не враховують підприємницький ризик та чинник часу при оцінюванні поточних витрат і прибутку по роках реалізації проекту.

У розвинених країнах акціонерні компанії та банки керуються розрахунками показників ефективності інвестиційних програм. З розвитком ринкових відносин і посиленням впливу чинників ризику оцінювання ефективності інвестиційної програми значно ускладнилося. Внаслідок лібералізації цін стали складнішими розрахунки обсягів реалізації, доходу, прибутку на перспективу.

У західній практиці останнім часом для обґрунтування вибору варіанта проекту застосовується метод ануїтету, який дає змогу ранжирувати проекти, що мають різну чисту теперішню вартість, різну внутрішню норму ефективності та різну тривалість життєвого циклу. Оцінювані проекти мають бути близькими за мірою інвестиційного ризику.

У результаті проведеного нами аналізу показників і методів визначення ефективності інвестицій та факторів, що впливають на її рівень, було визначено таке: для інвестора є важливою фінансова доцільність інвестиційної програми, він має бути впевненим, що прийняті в ній рішення є найкращими з усіх варіантів, і забезпечать зростання прибутку. При цьому інтереси приватних інвесторів повинні збігатися з інтересами держави.

Для держави як інвестора ефективність кожного інвестиційного проекту чи програми та інвестиційної діяльності загалом відобразатиметься у прирості валового внутрішнього продукту (ВВП), для регіону – у прирості валового регіонального продукту (ВРП).

Таким чином, існуючі методики визначення ефективності інвестицій в основному стосуються розрахунку ефективності конкретних інвестиційних проектів або національної економіки в цілому.

Факторами, які впливають на привабливість інвестиційних об'єктів та ефективність інвестицій в сучасній економіці України, є:

- ризику інвестування;
- інвестиційна складова бюджетних видатків;
- спрямування заощаджень населення на інвестування;
- розвиток ринку цінних паперів та інших фінансових інструментів.

Серед факторів, які стримують інвестиційну активність в Україні протягом останніх років, одним з основних, на наш погляд, є втрата науково-технічного потенціалу в інвестиційному секторі економіки, спад виробництва на підприємствах з високими технологіями. Останнім часом в Україні зростає питома вага фінансування наукових та науково-технічних робіт за рахунок коштів іноземних замовників. З одного боку, це дозволяє забезпечувати функціонування наукових

установ, оснащення їх сучасним обладнанням, а з іншого – вивезення інтелектуального продукту за кордон на ранній стадії інноваційного процесу призводить до негативних наслідків: зменшуються обсяги експорту науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт.

Причиною такого становища, на наш погляд, є відсутність стимулів до інвестиційної та інноваційної діяльності та фіскальна спрямованість податкової політики.

В інвестиційній діяльності може брати участь населення України, але внаслідок випереджального зростання цін на низку соціально значущих товарних груп та зниження рівня життя, воно не може брати активну участь у інвестиційному процесі. Тобто одним із факторів, що впливають на інвестиційний процес, можна вважати рівень доходів та добробуту населення країни.

Вплив факторів на ефективність інвестиційного процесу в регіонах значною мірою відбивається на привабливості регіонів для потенційних інвесторів, які намагаються вкладати свої кошти в ті інвестиційні проекти, що є для них найбільш привабливими, а саме – мають найбільшу прибутковість та мінімальний ризик. Але такі проекти в реальній дійсності практично не існують, оскільки мінімальний ризик можливий звичайно за умов невисокої прибутковості. Тому для інвестора важливим є оптимальне співвідношення цих показників.

Окрім цього, збільшилися ризики, які властиві будь-якій підприємницькій діяльності. Згідно з визначенням, підприємницька діяльність – це така діяльність що здійснюється підприємцем за рахунок власних і позикових коштів на свій страх і ризик та за результати якої він несе повну відповідальність перед державою, партнерами, колективом підприємства.

Ризики класифікують за різними ознаками, дотепер немає чітко розробленої системи класифікації ризиків, але найбільш узагальнюючі принципи класифікації ризиків дають змогу виділити такі:

- ризики, пов'язані з господарською діяльністю;
- ризики, пов'язані з особистими якостями підприємця (або особи, що приймає рішення);
- ризики, пов'язані з браком інформації про стан зовнішнього середовища.

У сучасних умовах розвитку економіки ризики набули глобального характеру, оскільки зміни в економіці одних країн впливають на економіку інших країн та викликають певні наслідки. Так само зміни в економіці одних регіонів можуть негативно позначитися на економічному становищі інших регіонів, пов'язаних з ними господарськими зв'язками. Окрім того, фактори, що супроводжують ринкову економіку (конкуренція, нестабільність попиту, цін, тощо) призводять до невизначеності та непевності в одержанні кінцевого результату. Так, світова економічна криза спричинила ризики фінансової та комерційної діяльності в багатьох країнах, не обійшла ця проблема й Україну.

При виявленні причин, що викликають ризики, розрізняють зовнішні та внутрішні фактори, які, у свою чергу, поділяють на такі, що можна змінити та такі, які не підлягають зміні, але їх потрібно брати до уваги. Сьогоднішня світова економічна криза належить до зовнішніх факторів, які неможливо змінити, але можливо враховувати стосовно певної держави або певного регіону. Особливо це стосується інвестиційної діяльності, коли потрібно приймати рішення щодо вкладання активів у той чи інший проект. Якщо інвестори мають альтернативні варіанти вкладень, вони намагаються розподілити наявні кошти таким чином, щоб у випадку сприятливого збігу обставин отримати якомога більшу віддачу від ризикованих активів, а у випадку несприятливого – хоча б зберегти вкладені кошти.

З метою зменшення ступеня ризику в підприємстві застосовують різні підходи: усунення ризиків (страхування); зменшення ризиків (розподіл, об'єднання ризиків, диверсифікація, хеджування ризику, резервування коштів).

Ми вважаємо, що коли мова йде про інвестування в певний регіон, необхідно враховувати не тільки інвестиційну привабливість та ризики, але й очікувану ефективність від вкладання інвестиційних коштів. Тому доцільним, на наш погляд, є визначення інвестиційної привабливості регіону з урахуванням впливу факторів на ефективність інвестиційного процесу саме в певному регіоні. Ці фактори потрібно класифікувати за рівнями впливу на ефективність інвестиційного процесу та об'єднати в такі групи:

- фактори макросередовища (політичні, економічні, демографічні, соціальні, еколого-природничі, науково-технічний прогрес тощо);
- регіональні фактори ;
- внутрішні фактори кластерної структури (щільність зв'язку між підприємствами – членами кластеру, ступінь довіри між партнерами в кластері, кваліфікаційний рівень керівників управління кластерами та спеціалістів та ін.).

Основними напрямками покращання інвестиційного процесу мають стати:

- 1) зміцнення економічної інтеграції регіонів на основі максимально ефективного використання їхніх ресурсів та конкурентних переваг;
- 2) створення умов для запровадження інноваційних технологій;
- 3) створення регіональних кластерів;
- 4) розбудова та модернізація інфраструктури регіонального розвитку.

Для залучення інвестицій у важливі для соціально-економічного розвитку регіонів та держави сфери та галузі на державному рівні потрібно вирішити такі питання:

- розширити базу інвестиційних ресурсів, що спрямовуються в інноваційну сферу через механізми податкової, митної та регуляторної політики;
- акумулювати кошти населення у рамках систем соціального та пенсійного страхування;
- забезпечити реалізацію інвестиційного спрямування амортизаційної політики;
- посилити інвестиційне спрямування розвитку фондового ринку та його інфраструктури;
- запровадити механізм акумулювання вільних коштів у венчурних фондах;
- посилити інвестиційну активність населення та забезпечити гарантований захист його заощаджень;
- спростити доступ підприємств до довгострокових кредитів.

Оскільки процес інвестування певною мірою реалізується через будівництво, то підвищенню ефективності інвестованих коштів сприятиме поліпшення проектних рішень, що веде до підвищення його організаційно-технічного рівня, скорочення термінів реалізації, зниження вартості будівництва.

Поряд із пріоритетними галузями промисловості певні інвестиційні переваги необхідно надавати тим сферам і галузям економіки, які дають швидку й високу віддачу вкладених коштів. Спорудження об'єктів туризму (готелів, санаторіїв, будинків відпочинку), реконструкція й облагороджування пам'ятних та інших відвідуваних місць в усьому світі вважається високоефективним і привабливим для інвестицій бізнесом. Але надмірний бюрократизм та непрозорість правил виділення землі під забудову є причиною втрачання інвестиційних можливостей. Проблеми організаційно-бюрократичного характеру породжені нескоординованістю дій різних управлінь і служб.

Список використаної літератури

1. Лановий В. Інвестиції та розвиток / В. Лановий, В. Дубровський. – К.: Центр Ринкових реформ, 2002. – 86 с.

2. Музиченко А.С. Державне регулювання інвестиційної діяльності: монографія / А.С. Музиченко. – К.: Науковий світ, 2001. – 345 с.

3. Игошин Н.В. Инвестиции: организация, управление и финансирование / Н.В. Игошин. – М.: Финансы: ЮНИТИ, 2004. – 438 с.

В статье рассмотрена проблема повышения эффективности инвестиционной деятельности. Проанализированы показатели и методы определения эффективности инвестиций и факторов, которые влияют на ее уровень. Предложены основные направления повышения инвестиционного процесса и основные вопросы, которые необходимо решить на государственном уровне.

Ключевые слова: *инвестиционная деятельность, эффективность инвестиций, инвестиционный процесс, государственное регулирование.*

The article reviewed the problem of the efficiency's increasing of the investment activity. Indicators and methods for determining the investment's efficiency and the factors which have influence on its level are analyzed. The main directions of improving the investment process and the main questions which should be solved at the state level are offered.

Key words: *investment activity, efficiency of investment, investment process, government regulation.*

Надійшло до редакції 15.04.2011.